

B İ B L İ Y O G R A F Y A

The Muslim and Christian Calendars, G. S. P. FREEMAN-GRENVILLE,
London, Oxford University Press 1963, VIII + 87 s.

Hicrî ve kamerî takvim kullanan müslüman memleketleriyle önceleri bu tarihi kullanmış olan memleketleri ve bu arada özellikle bizi ilgilendiren yeni bir "tarih çevirme kılavuzu" Tarih İlimleri Kütüphanesinin yardımcı eserler rafında yer almış bulunuyor. Bir çok yıllarını Doğu Afrika memleketlerinin İslâm halkı arasında geçirmiş bulunduğu ve Britanyalı bir din adamı olduğu anlaşılan müellif, G.S.P. Freeman-Grenville'in, İngilizcenin yaygın bulunduğu memleketler için böyle bir kılavuza, 1960 Eylül ayında Zengibar'da toplanan Doğu Afrika Swahili (Sevahili) ¹ Komitesinin yirmidördüncü yıllık toplantısında yapılan görüşmeler sonunda ihtiyaç gördüğünü ve bununla Doğu Afrika'daki mahkemelerle Zengibar Sultanının ülkesinde bu yönden rastlanan güçlükleri gidermek mümkün olabileceğini, kitabın giriş yazısından anlamaktayız.

Sir Wolseley Haig'in bu konudaki eseri ² çoktan tükenmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte bu kitabın hafta günlerinin kolaylıkla tesbitine yarar cetvellere mahrum oluşu, kullanılmasını gösteren açıklamalarının yetersizliği ve bir kısım dizgi ve baskı yanlışlarının bulunuşu, iş hayatı veya hükümet işleri yönünden önemi de şüphe götürmeyen Müslüman ve Hristiyan dinî bayram günlerinin karşılıklarına yer vermemiş olması gibi kusurları da vardır. Bu sebeple duyulan bütün ihtiyaçları karşılayacak ve bir Müslüman veya Hristiyanın, Hicretin ilk gününden Milâdın 2000 inci yılına kadar arayacağı tarihlerin karşılıkları ile gelecekteki dinî bayramların günlerini verecek tam ve yeni bir eserin ortaya konmasına zaruret vardır.

Söz konusu olan hususlar, işte bu yeni eserde sağlanmış ve bilhassa Hristiyanların Paskalya gibi tarihi sabit olmayan dinî bayramlarının Kamerî takvime göre ayarlanan tarihleri de milâdî takvime göre 1990 yılına kadar gösterilmiştir. İngiltere parlamentosunun bir kısım üyeleri tarafından Paskalya tarihinin değişmez bir güne bağlanması için yapılan, Anglikan kilisesi için Canterbury Piskoposu tarafından da tasvip olunan ve en yüksek dinî makam adına sabık Papa XII. Pius'ca da onaylanmış bulunan bu husustaki bir teklife de uygun bulunan bu

¹ Sevahili - Zengibar adası ve karşısındaki kıyılarda yaşayan, geniş ölçüde Arap ve Hintli kanı karışmış Bantu kolundan zenci müslüman halk ve onların Orta Afrika ülkelerinde yaygın olan, *lingua franca* niteliğinde ve Arap harfleriyle yazılıp okunan anlaşılması güç bozuk şiveli dilleri.

² *Comparative Tables of Muhammedan and Christian Dates*, London, Luzac Co. 1932 (Bu eserin Türkçe tercümesi, Fevzi Kurtoğlu tarafından 1936'da "*Tarih Yılları*" adı altında yayımlanan kitabın 62-93 üncü sahifelerinde aynen bulunmaktadır).

cetvelin Milletlerarası günlük münasebetler yönünden önemi şüphesizdir. Eğer yakın bir gelecekte Hıristiyan takviminde Paskalya sabit bir tarihe bağlanacak olursa kitabın bu sekizinci tablosuna da artık lüzum kalmıyacağı tabiidir.

Kitap, üç bahisle 8 tablodan tereküp etmektedir. Birinci bahiste Müslüman takviminin, ikinci bahiste Hıristiyan takviminin esasları ve geçirdiği tarihi safhalar hakkında bilgi verilmekte, üçüncü bahiste de kitaba ekli sekiz cetvelden ne yolda faydalanılacağı pratik örnekler verilmek suretiyle gösterilmektedir. Birinci bahiste ayrıca *Kur'an'a* da dayandırılan (*Töve* suresi, 36'ncı ayet) Müslüman takviminin Doğu Afrika memleketlerinde uygulanışını, Ramazan ve Şevval aylarının ilk günlerinin *Hilâli görmek* suretiyle tesbitinde rastlanan güçlükleri ve günün başlangıcı ile sonu hakkında Müslüman ve Hıristiyan takviminde uygulanan farklı tutuma ait dikkate değer hususlar hakkında bilgi de vardır.

Dört sütun üzerine tertiplenmiş bulunan birinci cetvel (s. 14-59) Hicrî ve Milâdî yılları sıralamakta ve birinci sütunda yer alan 1-1421 Hicret senelerinin ilk günlerinin hangi milâdî tarihte başladığı da ikinci sütunda bulunmaktadır. Üçüncü sütun bir tarihin milâdî yılın kaçınıcı günü olduğunu, dördüncü sütun da o milâdî yılın haftanın hangi gününde başlamış bulunduğunu göstermektedir. Artıkylı olan milâdî senelerin yanlarına da birer * işareti konulmuştur. Sir Wolsley Haig'in kitabının birinci cetvelinde mevcut olmayan bu dördüncü sütun Hicrî-Kamerî yılbaşının rastladığı günü kesin bir şekilde göstermesi bakımından kitabın üstünlüklerinden birini teşkil etmektedir ki, bunlar tam karşılıkların tesbitinde ve Paskalya gününün tayininde önemli bir dayanak hizmeti görmektedir. İkinci cetvel (s. 60-63) her aya bir sütun ayrılmak suretiyle Hicrî-Kamerî takvimin esası olan Arabî ayların her gününün senenin kaçınıcı günü olduğunu bildirmektedir. Bu cetvel S. W. Haig'in kitabında III numara altında yer almış bulunan cetvelin aynıdır. Aynı şekilde tertiplenen ve S. W. Haig'in eserinde ufak bir tertip farkı ile II numaralı tabloyu teşkil etmekte bulunan üçüncü cetvel (s. 64-67) ise evvelkinin tersi olarak adı veya artıkylı olduklarına göre milâdî takvim aylarının günlerinin senenin kaçınıcı günü olduğunu göstermektedir.

Dördüncü cetvel (s. 68-81) milâdî yıllara göre hafta günlerinin devamlı takvimine ayrılmıştır. Karşılıklı sahifeler halinde adı veya artıkyılların 1 Ocak tarihlerinin rastladığı güne göre, bütün sene içindeki ay günlerinin hangi hafta günlerine rastladıklarını vermektedir. Beşinci cetvel (s. 82-83) Gregoryen takvim reformunun yapıldığı 1582 yılının son üç ayının gerektirdiği özelliği hesaplamağa yarayan bir yardımcı niteliğindedir. Altıncı cetvelde başlıca Müslüman dinî günleri, yedinci cetvelde de günü sabit olan Hıristiyan dinî günleri yer almıştır. Müslüman dinî günleri arasında Hindistan'da ve Doğu Afrika memleketlerinde yaygın bulunan Şii mezhebi İsmailiye kolunun özel günlerinin de bulunduğu dikkati çekmekte, yalnız herhangi bir düzeltme yapılmadığına göre, 27 Ramazan'da olması gereken Kadir gecesinin yanlış olarak 21 Ramazanda gösterilmesinin bir sebebi varsa, anlaşılmamaktadır.

Sekizinci ve sonuncu cetvelse, günleri milâdî takvime göre sabit olmayarak senesine göre değişen Hıristiyan dinî günlerinin 1960-1990 yılları arasında hangi tarihlere düşeceğini hesaplanmış olarak gösteren bir yardımcı tablodur ki, yukarı-

da da söylendiği gibi önümüzdeki bir çeyrek yüzyıllık zaman için ilgililere, şimdilik, kılavuzluk edecek bir nitelik taşımaktadır.

Bibliyografik tanımı böylece özetlenebilen bu kitabın, Müslüman kayıt ve kaynakları üzerinde incelemeler yapan Şarkiyatçılar veya Doğu kaynak ve vesikalarında geçen olayları milâdî takvime göre tarihleyecek tarihçiler ve görevliler için olduğu kadar, Müslüman ve Hıristiyan din adamlarıyla takvim ve yıllık hazırlayıcıları için de faydalanılabilecek bir elkitabı olduğu ve İslâmî kronoloji dalında uzunca bir müddet canlılığını muhafaza edeceği şüphesizdir.

FAİK REŞİT UNAT

